

# Özgürlük ve Onaylanma Arasında: Teoriden Nicel Veri Analizine Türkiye’de ‘Mutluluk Paradoksu’

## Between Freedom and Approval: From Theory to Quantitative Data Analysis of the ‘Happiness Paradox’ in Türkiye

Burcu Taşkın<sup>1</sup>, Muhammed Köse<sup>2</sup>

### Öz

Antik Yunan’dan çağdaş döneme filozoflar ‘Mutluluk’ kavramının doğasını sorgulamış, mutluluğu kimi zaman etik davranışlarla, inançla, kimi zaman arzularla, iyi bir insan olmak veya iyi hissetme durumu ile, kimi zaman özgürlükle, kimi zaman da katılım ve rızayı içeren ‘toplumsal sözleşme’ ile temellendirmişlerdir. Ziyad Marar, Mutluluk Paradoksu adlı kitabında modern insanın asla mutluluğa ulaşamayacağını, çünkü insanın doğal olarak birbirine zıt iki motivasyona sahip olduğunu ileri sürer: Özgür olmak ve Onaylanmak. Türkiye’de ‘Mutluluk’ üzerine yapılan çalışmalar, mutluluğu daha çok gelir, yaşam kalitesi, medeni durum ve sağlık gibi maddi ve fiziksel koşullar üzerinden değerlendirmekte ve bu durum teorik yaklaşımları ikinci planda bırakmaktadır. Mutluluk kavramını Marar’ın paradoksu çerçevesinde ele alan ve Dünya Değerler Anketi verilerinin nicel analizine dayanan bu çalışma, Özgürlük ve Onaylanma olguları başta olmak üzere siyasi boyutu, devlet-sivil alan ilişkisini de değerlendirmeyi amaçlamıştır. İkili lojistik regresyon modelinde, dışsal şansların (sosyal, ekolojik, ekonomik unsurlar) ve içsel şansların (yaşam sanatı, bilgi ve sağlık) mutluluğa etkileri analiz edilmiştir. Türkiye’de yaşadıkları ülkenin demokrasi seviyesini yüksek olarak değerlendiren, kendilerine ait boş zamana önem veren, sağlık durumunu iyi olarak ifade eden katılımcıların mutlu olma olasılığı daha fazladır. Batı toplumlarından farklı olarak güvenlik, özgürlüğe tercih edilmektedir ancak Doğu değerlerinden farklı olarak da kendilerini mutlu olarak ifade edenlerin otoriteye saygıyı idealleştirmedikleri göze çarpmaktadır.

**Anahtar Kelimeler:** Mutluluk Paradoksu, Özgürlük, Onaylanma, Türkiye, Nicel Veri Analizi.

### Abstract

From Ancient Greece to today, philosophers have grounded happiness in ethics, belief, desire, virtue, emotion, freedom, or the “social contract.” In *The Happiness Paradox*, Ziyad Marar contends that modern individuals can never attain true happiness due to two conflicting motivations: the desire for freedom and the desire for approval. In Türkiye, happiness studies often emphasize material and physical factors like income, life quality, marital status, and health, neglecting theoretical insights. This study approaches happiness through Marar’s paradox, incorporating a quantitative analysis derived from World Values Survey data. It examines how Freedom, Approval, and their political implications—especially the relationship between state and civil society—relate to happiness. Employing binary logistic regression, the study investigates how external fortunes (social, ecological, economic) and internal ones (art of living, knowledge, health) affect happiness. The findings show that individuals in Türkiye who perceive a high level of democracy, value personal free time, and report good health are more likely to consider themselves happy. Unlike in Western societies, security is prioritized over freedom. Yet, in contrast to Eastern norms, those who report being happy do not idealize authority. Thus, happiness in Türkiye emerges at the intersection of democratic satisfaction, autonomy, and well-being rather than strict obedience or material status.

**Keywords:** Happiness Paradox, Freedom, Approval, Türkiye, Quantitative Data Analysis.

### Araştırma Makalesi [Research Paper]

Submitted: 23 / 06 / 2025

Accepted: 31 / 05 / 2026

<sup>1</sup> Doç. Dr., İstanbul Medeniyet Üniversitesi, İstanbul, Türkiye, burcu.taskin@medeniyet.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4504-2098>.

<sup>2</sup> Arş. Gör., İstanbul Medeniyet Üniversitesi, İstanbul, Türkiye, muhammed.kose@medeniyet.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-5689-2580>.

## Giriş

Mutluluk, günlük hayatta sıkça kullanılmakla birlikte, tanımlanması kolay olan bir kavram değildir. Bu durum mutluluğun tek bir anlama sahip olmamasından ve ona nasıl ulaşılacağına belirsizliğinden kaynaklanmaktadır. Klasik çağlardan beri filozoflar mutluluğun etkili ve kalıcı bir şekilde nasıl teşvik edilebileceği sorusuna cevap aramışlardır. Antik Yunan döneminde mutluluk erdemli hayat yaşamak anlamında kullanılır ve yaşamın sonunda davranışların tümünü ifade ederken, Orta Çağ düşünürleri mutluluğu tamamen inançlı ve ahlaklı olma kriterleri üzerinden değerlendirmiştir. Onlara göre, gelecekteki mutlulukta tatmin olma, özgürlük sorusu, kişisel kimlik ve insan doğası sorularından ayrılamazdı (Wang, 2009: 10, 193). Erken modern dönemde egemenlik kavramının önem kazanması ve devletin bireyin tercihleri üzerinde etkisinin artması ile, Toplumsal Sözleşmeciler mutluluk tanımında, rıza, meşruiyet ve özgürlük olgularını devletin yetkileri ve sınırları ile ifade etmişlerdir (Savran, 1987). 1960'lardan itibaren normatif sorular yerini ampirik çalışmalara bırakmış, şehirleşme ve modernleşme ile birlikte mutluluk daha çok tatmin, yaşam kalitesi, gelir gibi kriterler üzerinden ölçülmeye başlanmıştır. Diğer bir deyişle mutluluk bir tür 'mutluluk ekonomisi' şeklinde algılanır olmuştur (Veenhoven, 1984; Şeker, 2010). 1981'den bu yana ekonomik kalkınma, demokratikleşme ve artan toplumsal hoşgörü, insanların özgür seçime sahip oldukları algısını artırmış ve bu da dünya çapında daha yüksek mutluluk seviyelerinin ölçülmesine yol açmıştır (Inglehart ve Welzel, 2005; Welzel, 2014).

Yaşam kalitesi, refah ve mutluluk kavramları farklı anlamlara gelse de mutluluk üzerine yapılan nicel çalışmalarda genellikle genel mutluluk başlığı altında birlikte ele alınmakta ve bireyin hayatını ne ölçüde olumlu değerlendirdiğini gösteren bir ölçüt olarak tanımlanmaktadır. Mutluluk üzerine yapılan ilk nicel çalışma 1974 senesinde Easterlin tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada gelirin mutluluğun önemli bir belirleyicisi olduğu bulunmuştur. Veenhoven'in öncü eserinde (1984; 2000: 12) iyi bir yaşamın dört özelliğine vurgu yapılmıştır. Mutluluğun ölçülmesinde çevrenin yaşanılması ve şans gibi dış faktörlerin olduğu kadar, bireyin yaşama yeteneği ve yaşamın içsel takdiri gibi içsel faktörler de dahil edilmiştir. Dışsal şans faktörleri ekolojik unsurlar (ılıman iklim, temiz hava, geniş konut); sosyal unsurlar (örn. özgürlük, eşitlik); ekonomik unsurlar (örn. zengin ulus, cömert sosyal güvenlik, sorunsuz ekonomik kalkınma) ve kültürel unsurlar (örn. sanat ve bilimlerin gelişmesi, iyi ve geniş kitle eğitimi) olarak sınıflandırılırken, içsel şans faktörleri fiziksel sağlık; ruhsal sağlık; bilgi (örn. okuryazarlık, eğitim), zeka ve yaşama sanatı (örn. görgü, yaşam tarzı, farklı zevkler) olarak detaylandırılmıştır. Bu denklemde dışsal sonuç uyumlanma, içsel sonuç ise mutlu yaşamdır.

Sağlık, iyi yaşam kalitesi, gelir, iş, eğitim gibi unsurlar farklı toplumlarda mutluluk için talep ediliyor olabilir. Ancak toplumların mutluluk algıları arasında farklar da mevcuttur. Ampirik anket çalışmaları, bir yandan değerlerin farklı toplumlar arasında değiştiğinin tespit edilmesini ve cinsiyet, yaş gibi farklı grupların karşılaştırılmasına imkan tanımaktadır. Bununla birlikte, anketlerde yer alan 'hayatınızı genel olarak düşündüğünüzde, kendinizi ne kadar mutlu hissediyorsunuz?' gibi subjektif sorular, toplumların tarihsel, kültürel ve siyasal farklılıklarını göz ardı etmektedir. Diğer yandan mutluluk olgusunu, sadece maddi ve fiziksel koşullarla açıklamak ve farklı toplumları kapsayacak evrensel bir tanımlama olarak kullanmak da tartışmalı bir tercihtir. Sosyal, siyasal faktörleri, siyaset felsefesini ve erdem gibi insan doğasındaki olguları göz ardı eden mutluluk çalışmaları ne kadar doğrudur?

Ziyad Marar'a göre (2004) mutluluk arayışında olan insan, doğası gereği çelişkili olan iki temel ihtiyacını karşılamak durumundadır: özgürlük ve onaylanma. Özgürlük ihtiyacının tatmin edilebilmesi için bireyin dışsal baskılardan bağımsız bir şekilde karar alabilmesi ve kendi belirlediği doğrultuda harekete geçebilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla özgürlük, bireyin içsel motivasyonlarla harekete geçebilme imkanı olarak tanımlanabilir. Onaylanma ihtiyacı ise ancak bireyin toplumun önemli bir parçası olarak kabul edilmesi ve diğer insanların ona yönelik olumlu yargılarda bulunması durumunda karşılanabilmektedir. Bunun için bireyin birtakım dışsal ölçütlere uyum sağlaması ve diğer insanların beklentilerine uygun şekilde hareket etmesi gerekmektedir. Sıralanan koşullar arasındaki zıtlık, bireyin özgürlük ve onaylanma ihtiyaçlarını eş zamanlı ve tam anlamıyla karşılamasını olanaksız kılmaktadır. Marar'a göre bu durum insanın mutluluk arayışını paradoksal hale getirmektedir.

Marar mutluluk paradoksunu modern Batı toplumuna özgü bir olgu olarak nitelendirmiştir. Zira özgürlüğün bir mutluluk kaynağı olarak algılanması ve yüceltilmesi Avrupa'da gelişen aydınlanma düşüncesinin bir ürünüdür. Mutluluğun tek kaynağının onaylanma olduğu geleneksel (veya kolektivist olma özelliğini sürdüren yarı modern) toplum yapılarında özgürlük temelli bir mutluluk arayışından söz etmek mümkün değildir. Marar bu toplum yapılarında onaylanmanın ahlak ile doğrudan ilişkili olduğunu iddia etmiştir. Buna göre yalnızca ahlak kurallarına uyan, erdemli davranışlar bireyin diğer insanlar tarafından onaylanmasını sağlamaktadır. Dolayısıyla mutlu olmak isteyen bir insanın karşısında birbiriyle çelişen iki yol değil, belirli ve tekil bir yol bulunmaktadır (Marar, 2004: 15-37).

Bu durumda, Doğu ve Batı medeniyetleri arasında coğrafi, siyasi, tarihsel ve kültürel bir köprü olan ve kuruluş döneminden itibaren Batı modelli modernleşmeyi ve liberal demokrasiyi hedeflemiş Türkiye (Dağı, 2005), bu sınıflandırmada nasıl konumlandırılmalıdır? Bireylerin devlet ve birbiri ile ilişkisinde daha çok hiyerarşi içeren Doğu kültür ve siyasal yapısına

yakınlık gösteren Türkiye’de, Mutluluk Paradoksundan bahsetmek doğru olur mu? Onaylanma ihtiyacı, özgürlük talebinden daha mı anlamlıdır ve mutluluğu daha çok mu etkilemektedir?

Türkiye, yaklaşık 85 milyonluk bir nüfusa sahip, gelişmekte olan bir ülkedir. OECD (Organisation for Economic Co-Operation and Development) ülkesi olmasına rağmen, ortalama yaşam memnuniyeti ne yazık ki OECD ortalamasının altındadır<sup>3</sup>. Avrupa sıralamasında ise savaş durumunda olan ve bunun da etkisiyle sonuncu sırada bulunan Ukrayna’nın hemen üstünde yer almaktadır. Dünya Değerler Anketi çalışmasına göre de Türkiye’de kendini ‘Çok mutlu’ olarak tanımlayan katılımcıların oranı 1991-1994 döneminde %51 iken, 2017-2022 aralığını kapsayan son dalga anketinde bu oran tüm dönemlerin en düşük değeri olan %22,3’e gerilemiştir. Mutluluk oranındaki bu düşüşte, ekonomik kriz, geçim sıkıntısı, göç, yakın coğrafyadaki silahlı çatışmalar gibi maddi koşullar gibi, kurumlara ve adalete güven, özgürlük, eşitlik, sivil haklar gibi daha normatif değerlerin de etkili olabileceğinin düşünülmesi gereklidir.

“Türkiye’de mutluluk seviyesi neden Batılı devletlerin ortalamasının altındadır?” ve “Türkiye’de mutluluğu etkileyen faktörler nelerdir?” araştırma sorularından yola çıkan bu çalışma, literatüre temel olarak üç şekilde katkıda bulunmaktadır: Öncelikle ampirik çalışmalarda göz ardı edilen kavramsal temelleri tarihsel olarak ele almaktadır. İkinci olarak, mutluluk ölçeği üzerine yaptığı veri analizinde sadece maddi ve fiziksel koşulları değil, kuramsal literatürde yer alan özgürlük, itaat, meşruiyet, sivil haklar, demokrasi gibi diğer soyut değerleri de göz önünde bulundurmaktadır. Böylece, kuram ve veri analizini birleştirmektedir. Son olarak, Marar’ın mutluluk paradoksunun sadece Batı toplumları için geçerli olduğu iddiasına dayanan tezinin, kültürel olarak Doğu toplumları ile daha çok yakınlık gösteren, ancak kurumsal olarak Batı toplumlarına benzeyen Türkiye verisi üzerinden bir değerlendirmesini sunmaktadır.

Bu amaçla, çalışmamızda ilk olarak özgürlük ve onaylanma kavramlarının geleneksel siyaset düşüncesinde nasıl bir yer edindiği incelenecektir. Aynı literatür taraması bölümünde modern siyaset düşüncesinin gelişim süreci esnasında bu kavramların nasıl dönüştüğü tartışması yer almaktadır. İkinci bölümde Türkiye’de mutluluk konusu üzerine yapılan diğer çalışmalara yer verildikten sonra, üçüncü bölümde Dünya Değerler Anketi veri seti üzerinden bir regresyon modeli oluşturularak Türkiye’de mutluluk seviyesini etkileyen maddi koşulların ve soyut değerlerin analizi sunulacaktır. Bu bölümde bağımsız değişkenler Veenhoven’in sınıflandırmasında belirlemiş olduğu dışsal şanslar (sosyal, ekolojik, ekonomik unsurlar) ve içsel şanslar (yaşam sanatı, bilgi ve sağlık) olgularına dayanarak seçilmiştir. Son bölümde çalışmanın bulguları Mutluluk Paradoksu üzerinden değerlendirilecektir.

## 1. Siyaset Felsefesinde Mutluluk, Mutluluk Paradoksu ve Siyasi Boyutu

Mutluluk Paradoksu isimli eserinde özgürlük ve onaylanma ihtiyacı arasındaki uyumsuzluğu inceleyen Marar, meselenin psikolojik ve sosyolojik boyutlarına odaklanmayı tercih etmiştir. Her ne kadar mutluluk, özgürlük ve onaylanma kavramlarını ele alırken önemli siyaset düşünürlerinin ahlak felsefesine dair fikirlerinden sıklıkla faydalanmış olsa da Marar eser boyunca paradoksun siyasi boyutuna değinmekten bilinçli bir şekilde kaçınmıştır (Marar, 2004). Siyasetin günlük hayatın ayrılmaz bir parçası ve toplumsal yapının temel bir unsuru olduğu göz önünde bulundurulursa, mutluluk paradoksunun daha iyi anlaşılabilmesi için meselenin siyasi boyutunun ayrıca incelenmesinin bir gereklilik olduğu iddia edilebilir. Marar’ın eserinde yalnızca ahlak felsefesine dair fikirlerine yer verilen siyaset düşünürlerin eserlerini daha geniş bir bakış açısıyla ele almak gereklidir. Bunun için ise modern siyasetin temellerinde yer alan ve hem özgürlük hem de onaylanma ile doğrudan ilişkili olan meşruiyet ve hak kavramlarından faydalanılacaktır.

### 1.1. Geleneksel Siyaset Düşüncesinde Özgürlük ve Onaylanma

Mutluluk kavramının tarihinin Yunanca Eudaimonia kavramına dayandığını öne süren Marar, bu kavramı “tam bir doyumun sağlandığı, her şeyin yolunda gittiği, övgüye layık bir yaşam” olarak tanımlamıştır (Marar, 2004, s. 17). Marar’a göre antik çağ düşünürleri, dışsal koşulların mutluluk üzerindeki etkisi konusunda görüş ayrılıkları yaşamakla birlikte<sup>4</sup>, mutluluğa ulaşmanın tek yolunun erdemli bir yaşam sürmek olduğu konusunda hemfikirdir. Bu görüşü savunan düşünürler, devleti insanın ahlaklı bir yaşam sürebilmesi için temel bir gereklilik olarak öne sürmektedir. Zira insan kendi kendine yetebilen bir varlık değildir.

Platon ideal devlet modelini oluştururken, her vatandaşın toplumda kendi niteliğine uygun bir role sahip olduğu bir siyasi yapı tasvir eder. Bu toplumsal düzen içerisinde her birey rolünü gerçekleştirdiği ölçüde mutludur (Platon, 2018). Aristoteles

<sup>3</sup> <https://www.theglobaleconomy.com/rankings/happiness/OECD/> 38 OECD ülkesi değerlendirmesine göre 2024 ortalaması 6,69 puandır. En yüksek değer 7,74 puan ile Finlandiya iken, en düşük değer 4,98 ile Türkiye’dir.

<sup>4</sup> Platon ruhun farklı parçaları arasında uyumu sağlamanın erdemli bir yaşamı ve dolayısıyla mutluluğu getireceğini savunurken (Platon, 2018), erdemli yaşam için benzer bir formül geliştiren Aristoteles sağlık, refah ve dostluk gibi dışsal etkenlerin de insan mutluluğunu etkilediği görüşündedir (Aristoteles, 2023). Mutluluğu doğrudan haz ile bağlantılı bir kavram olarak ele alan Epikür ve takipçileri, insanın geçici bedensel hazlara değil kalıcı ruhani hazlara ulaşabilmek için ahlaka ihtiyaç duyduklarını iddia etmiştir (Laertios, 2007). Stoacı düşünürler ise eserlerinde insanın mutlu olabilmek için dışsal koşullara tamamen kayıtsız kalmasının ve erdemli bir yaşam sürmesinin gerekli olduğunu vurgulamıştır (Long & Sedley, 1987).

ise politik bir varlık olarak nitelendirdiği insanların ancak bir arada yaşamaları durumunda erdemli bir yaşam sürebileceklerini iddia eder. Erdemli bir yaşam sürmek mutluluğa ulaşmanın ön koşulu olduğuna göre en iyi devlet, yurttaşlar için “mutluluk imkanlarının en büyük olduğu” devlettir (Aristoteles, 2013: 375). Devlete bir eğitmen veya yol gösterici olma sorumluluğu yüklememekle birlikte, Epikür’ün yurttaşların acıdan korunması ve hazzı ulaşması için onu bir gereklilik olarak gördüğü söylenebilir. Bunun nedeni karşılıklı zarar vermeme ilkesine dayanan adaletin ancak iyi yasalar aracılığıyla sağlanabilmesidir (Laertios, 2007: 469-529). Evreni rasyonel bir bütün olarak gören Stoacı düşünürler ise yerel siyasi yapıları aşan bir düzen tasavvur etmişlerdir. Buna göre gerçek yasalar doğayla uyumlu, herkes için kapsayıcı, tutarlı ve sürekli olma özelliklerine sahiptir. Devletlerin amacı ise kendi yasalarını evrensel yasalarla uyumlu hale getirmek olmalıdır (Long ve Sedley, 1987: 344-429).

Marar’ın antik çağ düşüncesini incelerken kendi tezine aykırı unsurlar barındıran düşünce akımlarını göz ardı ettiği belirtilmelidir. Bu alternatif düşünce sistemlerini benimseyenlerin bir kısmı mutluluk ve onaylanma arasındaki ilişkinin önemini kabul etmekle birlikte ahlakı bu denklemin dışında bırakmayı tercih etmiştir<sup>5</sup>. Marar’ın iddialarının aksine, onaylanmanın karşısında özgürlüğü ön plana çıkaran düşünce akımları da mevcuttur. Kişinin mutluluğa erişebilmesi için kendini toplumsal beklentilerden soyutlaması, kendi içine yönelmesi ve doğaya uygun, sade bir yaşam sürmesi gerektiğini öne süren kinik düşünce bunun antik çağdaki en önemli örneklerinden biridir. Kinik düşüncenin siyasete eleştirel yaklaşan, düzen karşıtı bir bakış açısına sahip olduğu da ayrıca belirtilmelidir (Dudley, 1937).

Dinin siyaset ve ahlak felsefesinin merkezine yerleştiği Orta Çağ’da mutluluk ile ahlak arasındaki özdeşleşme mutlak hale gelmiştir. Hristiyan inancının mutluluğu bu dünyadan soyutlama eğilimi dönemin siyaset düşüncesine de yansımıştır. Augustinus’a göre devlet iki türdür: Tanrının yönetiminde olan gök devleti ve insanların yönetiminde olan yer devleti. Gök devleti kapsayıcı, sürekli ve tutarlı olma özelliklerine sahiptir. Bu nedenle ebedi mutluluğa erişmek isteyen insanlar gök devletinin yurttaşları olmalıdır. Bununla birlikte yer devleti de iyi bir Hristiyan tarafından yönetildiği takdirde insanların ebedi mutluluğa erişmesine katkıda bulunabilir. Bu ise barışı sağlamak ve dini sapkınlığın yayılmasını önlemek yoluyla gerçekleşir (Abramson, 2017: 159-181). Daha sonraki dönemde antik dönem siyaset düşüncesi ile Hristiyan inancını bağdaştırmaya çalışan düşünürler de ortaya çıkmıştır. Bunların en önemlilerinden olan Thomas Aquinas devlete adaletin ve bireyin ahlaki gelişiminin sağlanmasında daha büyük bir rol vermiştir (Tannenbaum, 2018: 120-148). Aquinas’ın gök devleti ile yer devleti arasındaki zıtlığı kaldırması, mutluluğun bu dünya için de olanaklı olduğuna dair görüşleriyle uyumludur.

Antik çağ düşünce geleneklerinin etkisi Avrupa ile sınırlı kalmamıştır. Antik düşünce geleneklerinden etkilenen Müslüman siyaset düşünürleri de mutluluğu bu dünyada erdemli bir yaşam sürmek yoluyla erişilebilecek bir olgu olarak değerlendirmiş ve devlete insanları mutluluğa ulaştırmak konusunda önemli bir rol vermiştir. Bu düşünürlerin en önemlilerinden olan Farabi’ye göre insanlara erdemli yaşamayı öğretmekle yükümlü olan hükümdar bunun için ikna etme ve zorlama gibi yöntemler kullanmak durumundadır (Farabi, 2018: 33-38). Aksi takdirde insanlar mutluluğun ne olduğunu bilmedikleri gibi ona erişme imkanı da bulamayacaktır (Farabi, 2017: 111-116).

## 1.2. Modern Siyaset Düşüncesi ve Mutluluk Paradoksu

Marar’a göre mutluluğun siyasi bir kavram olarak yükselişi 18. yüzyılda gerçekleşmiştir. Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi ve Fransız İnsan Hakları Beyannamesinde mutluluk arayışına temel bir hak olarak yer verilmesi bu yükselişin önemli bir delilidir<sup>6</sup>. Sonraki yüzyılda gelişen faydacı düşünce, mutluluk kavramını politika geliştirme sürecinin merkezine yerleştirmeye çalışmıştır. Ancak bu girişim kavramın muğlaklığı nedeniyle nihayetinde başarısızlığa uğramıştır (Marar, 2004).

Mutluluk ve siyaset ilişkisi hakkındaki bu inceleme, ilgi çekici olmakla birlikte, fazlasıyla yüzeysel kalmaktadır. Mutluluğun önemli siyasi belgelerde veya siyaset düşüncesi metinlerinde nasıl yer edindiğine dair daha detaylı bir çalışma yapmak mümkündür. Ancak meseleyi daha derinlemesine inceleyebilmek için mutluluk kavramının kendisine değil, onun temel kaynakları olduğu varsayılan özgürlük ve onaylanma kavramlarına odaklanmak gerekmektedir. Bunlarla doğrudan ilişkili olan meşruiyet, rıza, hak ve otorite gibi siyasi kavramlar incelendiğinde mutluluk paradoksunun siyasi boyutunun ne kadar kapsamlı olduğu görülebilecektir.

Meşruiyet, tahakküm olgusunu açıklamakta kullanılan bir kavramdır. Weber’e göre otorite ile eş anlamlı olan tahakküm, “bazı buyrukların (ya da bütün buyrukların) belirli bir topluluk tarafından itaatle yerine getirilme olasılığı” olarak

<sup>5</sup> Platon’un Gorgias diyalogunda Sokrates’in rakibi olarak yer alan Kallikles, bu düşüncüyü temsil eden bir karakterdir. Kendisi en büyük mutluluğa ahlak kurallarını aşıp diğer insanları yönetebilecek kadar güçlü olan insanların eriştiğini iddia etmiş böyle kişilerin halk tarafından da takdir gördüğüne dikkat çekmiştir (Platon, 2017). Devlet diyalogunda yer alan Thrasymakhos ise güçlü ve kurnaz olan insanların ahlak kurallarını aşarak daha büyük mutluluklara erişebildiğini öne sürmüş ve adaleti güçlü olanın işine gelen olarak tanımlamıştır (Platon, Devlet, 2018).

<sup>6</sup> Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi’nde insanın devredilemez hakları “yaşam, özgürlük ve mutluluğu arama” şeklinde sıralanmıştır (United States, 1776). Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi’nde ise hedef “toplumun mutluluğu” olarak nitelendirilmiştir (Declaration of the Rights of Man and of the Citizen, 1789).

tanımlanabilir. Yine Weber'e göre "her sahici tahakküm biçimi, asgari düzeyde bir gönüllü itaati gerektirir" (Weber, 1978: 212). Burada bahsedilen gönüllü itaat ise meşruiyettir. Weber'in tanımından yola çıkarak meşruiyeti otoritenin devamlılığını mümkün kılan onay mekanizması olarak tanımlamak mümkündür. Bir başka deyişle, meşru otorite onaylanmış otoritedir.

Hangi otoritenin meşru olduğu, siyasi düşünce tarihi boyunca sıklıkla tartışılmış bir meseledir. Geleneksel dönemde siyaset ile ahlakı bir bütün olarak ele alan düşünürlerin meşruiyeti ahlakilik ile özdeşleştirdiği söylenebilir. Bu düşünce aydınlanma çağına dek etkisini sürdürmüştür. Öyle ki siyaseti ahlaktan ayırmasıyla meşhur olan 15. yy. düşünürü Niccolo Machiavelli dahi "bir prensin, tüm erdemlere gerçekten sahip olması gerekmez; fakat bu erdemlere sahipmiş gibi görünmesi kesinlikle zorunludur" diyerek ahlakın siyasi meşruiyetin sağlanmasında önemli bir role sahip olduğuna dikkat çekmiştir (Machiavelli, 2008: 283). Burada Machiavelli'nin erdemleri (virtue) başarı için tek başına yeterli görmediğini ve dışsal koşulları ihtiva eden talihe (fortuna) da büyük önem verdiği belirtilmelidir. Machiavelli'ye göre talih erdemli olmayan bir insana da mutluluk ve başarı getirebilir. Ancak talih aynı zamanda güvenilmez bir varlıktır ve bu nedenle beklenmedik bir anda kişinin aleyhine dönebilir. Bu nedenle kişinin sahip olduğu veya sahipmiş gibi görüldüğü erdemler aracılığıyla talihi kendi yanında tutması daha akıllıca olacaktır (Machiavelli, 2008).

Ahlak geleneksel dönemde meşruiyetin sağlanması için kullanılan önemli bir araç olsa da onu tek araç olarak nitelendirmek doğru değildir. Bu nedenden ötürü Weber geleneksel otorite olarak adlandırdığı otorite tipini "geçmişten beri tanınarak kutsallaştırılmış törelerin ve bu törelere alışkanlıkla uyma yöneliminin otoritesi" şeklinde tanımlamıştır. Weber'in karizmatik otorite olarak adlandırdığı ve "vahye, kahramanlığa ya da bireysel liderliğin diğer niteliklerine" dayandığı otorite tipinin de geleneksel dönemde fazlasıyla etkili olduğu söylenebilir. Zira büyük ve ani sistemsel değişiklikler daima bu otoriteyi elinde bulunduran liderler tarafından gerçekleştirilmiştir (Weber, 1946: 78).

Aydınlanma düşüncesinin gelişimiyle birlikte Weber'in yasal otorite olarak adlandırdığı üçüncü bir otorite tipinin ortaya çıktığı görülmektedir. Rasyonel bir şekilde oluşturulmuş kurallardan gücünü alan bu otorite tipi, ortaya çıkışından itibaren siyaset düşünürleri tarafından farklı yöntemlerle meşrulaştırılmıştır. Toplum sözleşmesi kuramının ilk temsilcilerinden biri olan Thomas Hobbes'a göre meşruiyet "birçok insandan oluşan bir topluluk" "o topluluğu oluşturan her bir bireyin açık rızasıyla" tek bir kişiyi temsilci olarak belirlediği zaman ortaya çıkar (Hobbes, 1998: 69). Bu temsilcinin her kararı temsil ettiği kişilerin kararı niteliğinde olduğundan "egemenin yaptığı hiçbir şey tebaasına karşı bir haksızlık sayılamaz" (Hobbes, 1998: 117). Dolayısıyla meşruiyet, paradoksal bir şekilde, egemene sınırsız bir özgürlük kazandırmaktadır. Bir başka toplum sözleşmesi kuramcısı olan John Locke'a göre siyasal otorite "yasa yapma hakkı" olarak nitelendirilebilir (Locke, 1980: 8). Toplumun onayından kaynaklanan yasa yapma gücü "asla kamu yararının ötesine uzanıyor varsayılmaz" (Locke, 1980: 68). Ayrıca halk "yasamanın kendilerine emanet edilen güvene aykırı davrandığını" gördüğü takdirde "onu görevden alma ya da değiştirme yetkisine" sahiptir (Locke, 1980: 78). Buradan yola çıkarak Locke'un daha sınırlı bir meşruiyet anlayışı geliştirerek paradoksu küçülttüğü söylenebilir. Jean-Jacques Rousseau ise meşruiyetin kaynağını "genel irade" olarak belirlemiştir. Rousseau'ya göre "Genel iradenin gerçekten genel olabilmesi için, yalnızca öz itibarıyla değil, yöneldiği nesne bakımından da genel (yani evrensel) olması gerekir" (Rousseau, 1993: 68). "Bütün meşru hükümetler cumhuriyettir" diyen Rousseau, halkın doğrudan yönettiği bir siyasi düzen tasavvur etmiştir (Rousseau, 1993: 75). Onaylayan ile onaylananın bir olduğu böylesi bir düzende onay kavramı anlamsız hale gelmektedir.

Sonraki süreçte gelişen temsili demokrasiler, John Locke tarafından öne sürülen kamu yararı ilkesinin giderek önem kazanmasına neden olmuştur. Toplumun mutluluğu ile doğrudan ilişkili olduğu iddia edilebilecek olan bu ilke, faydacı düşünürler tarafından da sahiplenilmiş ve politika yapma sürecinin merkezine yerleştirilmiştir. Ahlak ve siyaset arasındaki bağlantıyı yeniden kuran faydacılar, (tıpkı Epikürcüler gibi) bir eylemin ahlakiliğini neden olduğu acı ve haz üzerinden hesaplamıştır. Faydacı düşüncenin öncülerinden olan Jeremy Bentham'a göre "doğru ile yanlışın ölçüsü en çok sayıda insanın en yüksek düzeyde mutluluğudur" (Bentham, 2005: 3). "Kamu yararı, toplumu oluşturan bireylerin çıkarlarının toplamı" olduğuna göre, kamu yararını sağlamak isteyen bir yönetici alacağı kararın toplumu oluşturan her bir bireyi nasıl etkileyeceğini hesaplamak zorundadır (Bentham, 1907: 3). Bu yöntemin temel sorunu, mutluluğun ölçümünün yalnızca bireylerin sayısı üzerinden yapılması ve kararın sonucunu görmeden nasıl hesaplama yapılabileceğinin belirsizliğidir. Bentham'ın aksine (ve Epikür'ü takip edencesine) acılar ve hazlar arasında ayırım yapmayı tercih eden John Stuart Mill ise, "bir hükümet, yönetilenlerdeki iyi niteliklerin toplamını artırma yönündeki eğilimiyle değerlendirilmelidir" diyerek vatandaşların niteliklerinin de kamu yararı ilkesinin bir parçası olduğuna dikkat çekmiştir (Mill, 2009: 42). Mill'e göre en iyi yönetim biçimi, katılım mekanizmaları ile yönetime sürekli katılması mümkün olmayan vatandaşların iradesini de değerlendiren ve böylece onların bireysel gelişimini sağlayan temsili yönetimdir (Mill, 2009).

Konuyla ilgili diğer bir temel kavram ise haklardır. Hak, tıpkı özgürlük gibi, bireyin hareket kabiliyetini ifade etmek için kullanılmaktadır. İki kavram arasındaki temel fark, özgürlük içsel kısıtlamalara tabi olan bireysel bir hissiyat iken hakkın insanın diğer insanlara olan ilişkilerine dayanan hukuki bir gerçeklik olmasıdır. Kant'ın da ifade ettiği üzere, "hak, bir kimsenin seçiminin, bir başkasının seçimiyle evrensel özgürlük yasasına uygun olarak birleştirilebileceği koşulların toplamıdır" (Kant, 1991: 56). Bireylerin seçimlerinin birbirleriyle çelişmeyecek şekilde birleştirilebilmesi için, bireysel

özgürlüklerin sınırlarının önceden belirlenmesi ve bu sınırların toplumun üyeleri tarafından kabul görmüş olması gerekmektedir. Buradan yola çıkarak hak kavramını onaylanmış özgürlük olarak tanımlamak mümkündür.

Yapılan tanım, mutluluk paradoksunun temelindeki ikilemin hak kavramının içinde de var olduğunu göstermektedir. Toplum içinde yaşayan bir birey, diğer insanlarla olan ilişkileri nedeniyle hiçbir zaman tamamen özgür olamayacaktır. Yaptığı seçimler daima egemen güç tarafından onaylanmış bir hareket alanının içinde sınırlı kalacaktır. Öte yandan, bireyin sınırları önceden belirlenmiş bu alanda özgürce hareket edebildiği de belirtilmelidir. Bir başka deyişle, hakların varlığı bireyin toplum içinde yaşarken de belirli ölçüde özgür olmasını mümkün kılmaktadır. Haklar genişledikçe birey daha da özgürleşecektir. Bu noktada paradoksla başa çıkabilmek için Marar'ın tavsiyesini dinleyerek "özgürlük ve onaylanmanın birbirini baltalamasına ve birbirini telafi etmesine" izin vermek gerekmektedir (Marar, 2004: 166).

Siyasi düşünce tarihi boyunca hakların kaynağı konusunda çok sayıda farklı düşünce ortaya çıkmıştır. Geleneksel dönemde yaygın bir şekilde kabul edilen doğal hak düşüncesi, yasalarla belirlenen haklardan bağımsız ve evrensel niteliğe sahip bazı hakların var olduğu inancına dayanmaktadır. Evrensel ahlak kurallarının varlığını kabul eden geleneksel dönem düşünürleri, doğal hakları bu kurallara dayandırmıştır. Evrensel ahlak kurallarını reddeden düşünürler ise güçlü olanın haklı olduğu bir doğal hak anlayışı geliştirmiştir. Doğal hak düşüncesinin daha sonraki dönemde toplum sözleşmesi kuramcıları tarafından da kabul edildiği görülmektedir. Ancak bu düşünürler doğal hakkın kapsamı ve çeşitleri konusunda farklı fikirlere sahiptir. Thomas Hobbes'a göre doğal hak "her insanın kendi gücünü, kendi doğasını yani hayatını korumak için kullanma özgürlüğüdür" (Hobbes, 1998: 86). "Tebanın egemene olan yükümlülüğü, onun kendilerini koruyabildiği kudret devam ettiği sürece geçerli sayılır" diyen Hobbes, egemenin otoritesinin sadece yaşama hakkı ile sınırlanabileceğini öne sürmüştür (Hobbes, 1998: 147). Zaten devletin var olma nedeni de insanların "kendi aralarında huzur içinde yaşamak ve başkalarının saldırılarına karşı korunmak" istemesidir (Hobbes, 1998: 115). John Locke insanın kendini koruma hakkının yanında mülkiyet hakkının da olduğunu iddia etmiştir. Buna göre insanın "bedeninin emeği ve ellerinin çalışması da ona ait olan şeylerdir" (Locke, 1980: 19). Egemenin otoritesi ise ancak bu iki temel hakkı koruduğu müddetçe meşru olacaktır. Jean-Jacques Rousseau ise doğa durumunda "her arzu duyduğu şey üzerinde, elde edebildiği ölçüde, hak iddia etme" özgürlüğüne sahip olan insanın toplum sözleşmesini onayladığında bu sınırsız özgürlükten feragat ederek "ahlaki özgürlüğü ve meşru olarak sahip olduğu her şey üzerinde mülkiyet hakkını" elde ettiğini savunmuştur. Rousseau'ya göre "Ahlaki özgürlüğün kazanılması, insanı gerçekten kendisinin efendisi yapan yegane şeydir; zira insanın yalnızca arzularının yönlendirmesiyle hareket etmesi kölelik iken, kendi kendine koyduğu bir yasaya itaat etmesi özgürlüktür" (Rousseau, 1993: 59).

Kendi içlerinde çelişkiler barındırmalarına rağmen, toplum sözleşmesi kuramları temel hakların yasal nitelik kazanmasına büyük katkıda bulunmuştur. Yukarıda bahsi geçen Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi ve Fransız İnsan Hakları Beyannamesi gibi belgeler, toplum sözleşmesi düşünürlerinin görüşlerinden ilham alan anayasalcı hareketin takipçileri tarafından oluşturulmuştur. Anayasalcı hareket geliştikçe temel insan haklarının içeriği ve kapsayıcılığı da genişlemiştir. Bu da toplumu oluşturan bireylerin git gide daha özgür hale gelmesine yol açmıştır (Patterson, 1948). Anayasalcı düşüncenin başarısının arasında özgürlük ile mutluluğun özdeşliğine olan inancın yer aldığı söylenebilir. Mutluluk arayışının temel bir insan hakkı olduğu düşüncesi, modern bireyi daha fazla hak talebinde bulunmaya teşvik etmiştir.

Bu noktada Marar'ın faydacı düşüncenin mutluluk politikaları geliştirmekteki başarısızlığına dair iddiaları dikkat çekicidir. Yukarıda da görüldüğü üzere, meşruiyetin temeline yarar ilkesini yerleştiren faydacı düşünce aslında doğal hak kavramına temelden karşıdır. Jeremy Bentham'a göre "hak, yani gerçek anlamda hak, hukukun çocuğudur" ve "hayali yasalardan, doğa yasalarından, kuruntu yasalarından... hiçbir hak doğamaz" (Bentham, 1838). Doğal hak anlayışını anarşiye yol açabileceği için tehlikeli bulan Bentham, faydayı hesaplarken kullandığı matematiksel ilke nedeniyle çoğunluğun mutluluğu için belirli bir grubun belirli haklarının ihlal edilmesini de meşru görmüştür. Faydacılığın bu versiyonunun başarısızlığa uğramasının, insanların özgürlüklerinden taviz vermek istememesinden kaynaklandığı iddia edilebilir. Faydacı düşüncenin diğer bir önemli temsilcisi olan John Stuart Mill'in fayda ilkesi ile bireysel özgürlük ilkesini uzlaştırma girişimi de bundan kaynaklanmıştır. Mill'e göre en büyük fayda herkes "başkalarının iyiliğini ellerinden almaya teşebbüs etmediği müddetçe, kendi iyiliğini kendi seçtiği yolda gerçekleştirme özgürlüğüne" sahip olduğunda elde edilecektir (Mill, 2018: 24). Bireyin "başkalarına zarar vermesini engellemek" ise bireysel özgürlüklerin kısıtlanması için tek meşru gerekçedir (Mill, 2018: 20). Zarar ilkesi olarak anılan bu ilke, faydacılığın da anayasalcı hareket için bir araç haline gelmesine vesile olmuştur.

Bütün bunlardan yola çıkarak, mutluluk paradoksunun temelindeki özgürlük/onaylanma ikileminin siyasi alanda da etkisini gösterdiği söylenebilir. Ahlakın ve geleneklerin meşruiyeti sağlamakta daha önemli bir role sahip olduğu toplum yapılarında özgürlüğün siyasetteki yeri paradoksal bir duruma neden olamayacak kadar küçüktür. Ancak insanın doğuştan gelen birtakım temel haklara sahip olduğu inancının güç kazandığı modern siyasette bireysel özgürlüklerin korunması ve genişletilmesi meşruiyetin elde edilebilmesi için temel bir gereklilik haline gelmiştir. Meşruiyetin ahlak kurallarına veya kurallara uygunlukla değil doğrudan halkın onayıyla elde edilmesi ise, siyasi otoritenin hareket alanını sınırlandırması nedeniyle, paradoksun diğer bir önemli boyutudur.

## 2. Türkiye’de Mutluluk Üzerine Çalışmalar

Veenhoven’in bir dışsal şans olarak sınıflandırdığı ulusal ekonomik gelişmişliğin, birçok ulusal, bölgesel ve ülke karşılaştırmalarına dayalı analizlerde mutluluğu arttırdığı görülmüştür (Di Pietro, 2009). Ancak, özgürlük gibi sosyal unsurlar (dışsal şans) veya yaşama sanatı (içsel şans) değişkenleri, mutluluk üzerine yapılan bu analizlerde yeterince yer bulmamıştır. Diğer yandan, bu ampirik çalışmaların fiziksel ve bireysel koşulların (yine dışsal ve içsel şansların) iyi olması ile mutluluk arasında beklenen pozitif ilişkiyi yanlışladığı bulgular da dikkat çekicidir. Örneğin, Clark ve Oswald (1996), beklenenin aksine eğitim düzeyi yüksek insanların daha az mutlu olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Zengin insanlarda mutluluk seviyesi orta ve alt kesime göre daha yüksek görülürken, yoksulların gelirinde meydana gelen artış, mutluluğu zenginlere kıyasla daha çok arttırabilmektedir (Hu, 2023). Gruplar temelinde yapılan çalışmalarda da kadınların erkeklere göre, gençlerin de diğer yaş gruplarına göre (özellikle orta-yaş grubundan) daha yüksek oranda kendilerini mutlu olarak tanımladıkları fark edilmektedir (Plagnol ve Easterlin, 2008).

Türkiye’de son yıllarda ulusal düzeyde temsili mikro veri kümelerinin son dalgaları kullanılarak yapılan nicel veri analizleri yaygınlaşmıştır. Türkiye’de bireylerin mutluluk düzeylerinin ölçülmesinde, TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) gibi kurumlar tarafından hazırlanan Yaşam Memnuniyeti Anketlerinin verilerinin sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. TÜİK’in 2003 yılından itibaren her sene uyguladığı bu anket çalışması, ‘Gelir, Yoksulluk’ gibi daha çok maddi unsurların bulunduğu veri kategorisinde yer almaktadır. Bu anket verilerine göre<sup>7</sup>, 2000’lerin başından itibaren Türkiye’de kendini mutlu olarak ifade eden bireylerin oranı düşmektedir. En büyük düşüş 2016 senesinden sonra görülmüştür. Bu şiddetli düşüşün nedeni 2016 darbe girişimi ve öncesi yaşanan terör saldırıları, siyasi belirsizlikler ve siyasal/toplumsal kutuplaşma olarak görülebilir (Erdoğan ve Uyan-Semerci, 2018). Yıllar itibarıyla genel bir izlenim olarak bireylerin mutluluk kaynağı olarak en çok ailelerini belirttikleri göze çarpmaktadır. Yıllar içinde tutarlılık gösteren diğer bir unsur da bireyleri en çok sağlıklı olmanın mutlu etmesidir. Bu anket çalışmasında ‘yaşam memnuniyeti’ sorusu katılımcılar için detaylandırılmamıştır, sadece 0 ile 10 arasında bir değer belirtmeleri istenilmiştir. Bu oran yıllar içerisinde 5.3 ile 5.7 arasında değişiklik göstermiştir. Bu sonuç, ‘yaşam memnuniyetinin’ aslında oldukça subjektif olduğunu ve ‘mutluluk’ ölçüsünde yeterli olmadığını kanıtlamaktadır.

TÜİK verilerine dayanarak Türkiye’de mutluluğu ölçmeyi amaçlayan çalışmalarda, daha çok medeni durumu (evli olmak) (Bülbül ve Giray, 2011; Caner 2016), sağlık ve sevgiye verilen önem, iyi bir iş (Selim, 2008); gelir gibi fiziksel koşulların ve geleceğe umutla bakmak gibi soyut unsurların (Kızılgöl ve Öndes, 2020), bireylerin mutluluklarını artıran önemli faktörler olarak verildiği görülmektedir. Kızılgöl ve Öndes’in makalesine göre, eğitim seviyesi arttıkça, kendini mutlu olarak tanımlayanların oranı azalmaktadır ancak; ekonomik sıkıntılarla beraber mutluluk oranı eğitim seviyesi düşük bireylerde daha hızlı azalmaktadır. Genel olarak gelir ile mutluluk seviyesi arasında pozitif bir ilişki tespit edilmiştir.

Diğer bir veri tabanı TGSS (Türkiye Genel Sosyal Saha Araştırması) ‘mutluluk’ ölçütünü, ‘yaşam memnuniyeti sorusu ile değerlendirmektedir. TGSS’nin Türkiye’nin Toplumsal Haritası 2024 senesi anket bulgularına göre<sup>8</sup>, katılımcıların yarısından fazlası (%53) yaşamlarından genel olarak memnundur. Kadınların yaşam memnuniyeti düzeyi erkeklere kıyasla daha düşüktür. Ayrıca yaş ilerledikçe ve eğitim seviyesi arttıkça genel yaşam memnuniyetinde artış gözlemlenmektedir. Bu bulgular, genel literatür ve TÜİK verisi ile yapılan çalışmaların sonuçları ile tutarsızlık göstermektedir. Bireyin mutluluk değerlendirmesi ile yaşam memnuniyeti aslında aynı şekilde algılanmamaktadır. Yaşam memnuniyeti, bireyin kapasitesini ve yaşamdan keyif alabilme yetisini içerir. Mutluluk ise daha kapsamlı bir olgudur. Yalnızca anlık bir maddi tatmin değil, geçmiş, geleceği ve çok sayıda etkeni de içeren bir deneyimdir.

Dünya Değerler Anketi’nde (World Values Survey WVS, DDA), TÜİK veri portalında yer alan sorularla kıyaslandığında demografik, siyasal, ekolojik, sosyal, kültürel alanlarla ilgili daha çok sorular bulunmaktadır. Burada katılımcıların yaşamlarında neyin önemli olduğuna dair görüşleri hakkında bilgiler de sunmaktadır. Caner’in araştırması (2016: 386) TÜİK verisine ek olarak Dünya Değerler Anketi verilerinden de yararlanmış ve bireylerin gelirini göreceli ve mutlak olarak sınıflandırarak veri analizi gerçekleştirmiştir. Buna göre, gelir grupları görecelidir ve mutlak değildir. Kişinin kendisini başkalarına göre daha yüksek bir gelir ölçeğinde görmesi daha fazla mutluluk ve yaşam memnuniyetiyle ilişkilidir. Aynı çalışmada, kriz dönemlerinde yüksek gelire sahip olmanın mutluluk için öneminin daha fazla olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Öte yandan, Türkiye’de yapılmış olan bu nicel çalışmalar, ‘mutluluk’ seviyesini genel fiziksel şartlar üzerinden ölçmüş, felsefe tarihinde ve siyaset felsefesinde yer alan tartışmalara dayanan anlamlı faktörlere odaklanmamıştır. Bu çalışma Marar’ın Mutluluk denklemini DDA’nın 2018 Türkiye verisi üzerinden analiz ederken, değerlendirmeye felsefe tarihi ve siyaset felsefesinde yer alan kavramları dahil etmiştir. İlgili değişkenlerin belirlenmesinde Veenhoven’in yukarıda değinilen (2000) ‘iyi yaşamın dört özelliği’ sınıflandırmasından yararlanılmıştır.

<sup>7</sup> TÜİK, İstatistiksel Veri Portalı, <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Gelir,-Yasam,-Tuketim-ve-Yoksulluk-107> (erişim 05.05.2025).

<sup>8</sup> <https://www.tgss.org.tr/yayinlar/turkiye-nin-toplumsal-haritasi-tgss-2024> (erişim 09.05.2025)

### 3. Metodoloji ve Mutluluk Paradoksu Veri Analizi: Dışsal Şans (Fortuna), İçsel Şans (Virtue) ve Uyum/Onaylanma

1981 yılında ilk oluşturulduğunda daha çok Batılı gelişmiş toplumlarda uygulanan DDA, Inglehart tarafından diğer bölge ülkelerinde de yaygınlaştırılmıştır. DDA sorularının temelindeki sınıflandırmada toplumlar arasındaki insan değerlerindeki çeşitliliğin çoğu iki geniş boyuta indirgenir: 'geleneksel ve laik-rasyonel' değerlerin birinci boyutu ve 'hayatta kalma ve kendini ifade etme' değerlerinin ikinci boyutu. Birinci boyutta, geleneksel değerler dindarlığı, ulusal gururu, otoriteye saygıyı, itaati ve evliliği vurgular. Laik-rasyonel değerler bu hesapların her birinde tam tersini vurgular. İkinci boyutta, hayatta kalma değerleri özgürlükten çok güvenliğin önceliğini, farklı cinsel eğilimleri kabul etmemeyi, siyasi eylemden uzak durmayı, yabancılara güvensizliği ve zayıf bir mutluluk duygusunu içerir. Kendini ifade etme değerleri tüm bu hesaplarda tam tersini ima eder. Diğer bir deyişle, kendini ifade etme değerleri yüksek olan toplulukların, 'post-materyalist' değerler endeksleri daha yüksektir. Mutluluk üzerine yukarıda sunulan literatür incelemesine göre, 'otoriteye saygı' geleneksel değerleri, 'özgürlükler ve liberal haklara saygı' seküler-rasyonel değerleri ifade ederken; 'güvenlik' önceliği hayatta kalma boyutuna, 'kurumlara güven' ise kendini ifade etme boyutuna yerleşmektedir. Araştırmadaki hipotezlerin test edilmesinde, DDA'daki sorulara dayanarak belirlenen bağımsız değişkenler literatürdeki tartışmalarla uyum göstermektedir.

Bu nicel veri analizine dayanan çalışmamızın dayandığı DDA'da (2018, 7. dalga dönemi) yer alan "Hangisi sizin için daha önemli, özgürlük mü eşitlik mi?" ve "özgürlük mü güvenlik mi" sorularını Türkiye'deki katılımcıların %41,2'si özgürlük-%56,1'i eşitlik; %39,1'i özgürlük-%59'u güvenlik olarak cevaplamıştır. Tablo 1'e göre kendini mutlu hissetmeyenler, kendini mutlu hissedenlere göre özgürlüğe daha çok önem vermektedir. Yunanistan'daki katılımcıların ise yaklaşık %78'i özgürlüğü eşitliğe tercih etmektedir. Güvenlik seçeneğini ise %54'ü seçmiştir. Yine "Bu ülkenin önümüzdeki on yıldaki hedeflerinin ne olması gerektiği" ile ilgili soruda Türkiye'deki katılımcıların %44,2'si 'yüksek ekonomik büyüme'; %38,5'i 'güçlü savunma kuvvetlerine sahip' seçeneklerini seçerken, sadece %13,2'si daha fazla katılımı ifade eden 'İnsanların işlerinde ve toplumlarında işlerin nasıl yapıldığı konusunda daha fazla söz sahibi olduğunu görmek' amacını öncelik olarak belirtmiştir. Bu soruda 'Şehirlerimizi ve kırsalımızı daha güzel hale getirmeye çalışmalıyız' amacını tercih edenlerin oranı ise %3'ten azdır. Yine aynı anket çalışmasında "Hangisi sizin için daha önemlidir?" sorusuna katılımcıların önemli bir bölümü 'toplumda düzenin korunması' cevabını verirken, sadece %7,6'sı 'ifade özgürlüğünün korunması' seçeneğini işaretlemiştir. Bu veriler, Inglehart-Welzel'in değerler boyutu şemasına göre Türkiye'de toplumun geleneksel ve hayatta kalma değerlerinin öncelikli olduğunu göstermektedir. Mutluluğun önemli parçasından biri olan 'özgürlük' ve 'söz sahibi olmak/katılım', Türkiye'de toplum tarafından diğer ihtiyaçlar karşısında önemini kaybedebilmektedir. Bu Türkiye'nin mutluluk analizi için ilgi çekici bir vaka olduğunu göstermektedir.

**Tablo 1. Kendini Mutlu Hissetme/Özgürlük vs. Güvenlik**

|                |             |       | Özgürlük ve Güvenlik- Hangisi daha önemlidir? |          | Toplam |
|----------------|-------------|-------|-----------------------------------------------|----------|--------|
|                |             |       | Özgürlük                                      | Güvenlik |        |
| Mutlu hissetme | Mutlu Değil | Sayı  | 389                                           | 492      | 881    |
|                |             | Yüzde | 44,2%                                         | 55,8%    | 100,0% |
|                | Mutlu       | Sayı  | 556                                           | 934      | 1490   |
|                |             | Yüzde | 37,3%                                         | 62,7%    | 100,0% |
| Toplam         | Sayı        |       | 945                                           | 1426     | 2371   |
|                | Yüzde       |       | 39,9%                                         | 60,1%    | 100,0% |

Diğer bir ilgi çekici nokta da mutlu olma durumu ile seçmenlerin parti tercihleri arasında görülmektedir. İktidar partisi AK Parti'ye ilk tercih olarak oy vereceklerini belirten katılımcılar, kendini 'mutlu' olarak tanımlayanların %52,4'ünü oluşturmaktadır. Bu oran ana muhalefet partisi CHP'yi destekleyen seçmenler için yarısından da az, %21,9'dur. 'Özgürlük vs. Güvenlik' tercih sorusunda yine katılımcılar destekledikleri partilere ve ideolojilerine göre farklı tutumlar sergilemiştir. AK Parti ve MHP seçmenleri (Cumhur İttifakı) %65 ve üstü daha fazla 'güvenlik' konusunu öncelikli bulurken, bu oran CHP seçmeninde %51'e düşmektedir. HDP seçmeninin %60,3'ü ise 'özgürlük' seçeneğini öncelikli bulmaktadır.

Bu çalışmada bağımlı değişken bireylerin mutluluk düzeyleridir. DDA'da mutluluk düzeyleri (kendini mutlu hissetmek) "çok mutlu", "mutlu", "mutlu değil", "hiç mutlu değil" olarak 4 kategoride kodlanmıştır. 2018 senesinde 2415 kişi ile yapılan DDA anket çalışmasına göre, Türkiye'de katılımcıların %22,3'ü kendini çok mutlu, %62,7'si kendini mutlu olarak tanımlarken, %12,7'si çok mutlu olmadığını, %2'si ise hiç mutlu olmadığını belirtmiştir. DDA'daki mutluluk seviyesini ölçen 4 kategori, çalışmamızda 'mutlu olma' ve 'mutlu olmama' durumu olarak karşıt 2 kategoriye indirgenmiştir. Bu değerler sırası ile 1 ve 0 olarak kodlanmıştır. İkili cevap içeren bağımlı değişkenle, İkili Lojistik Regresyon (Binary Logistic Regression) Modeli uygulanması, analiz için uygun hale gelmiştir.

Bağımsız değişkenlerin belirlenmesinde Veenhoven'in 'iyi yaşamın dört hali' argümanı ve siyaset felsefesinde yer alan, literatür bölümünde mutluluk ile ilişkileri tartışılan kavramlar göz önünde bulundurulmuştur. Machiavelli'nin 'Fortuna'- 'Virtue' ayrımı ile Veenhoven'in Dışsal ve İçsel Şans kategorileri uyum göstermektedir. Bu neden-sonuç ilişkilerine dayanan bağımsız değişkenler ve hipotezler şu şekildedir:

**Dışsal şanslar:** Sosyal unsurlar (özgürlük, demokrasi); Ekolojik faktörler (kurumlara güven); Ekonomik faktörler (ekonomik memnuniyet)

Hipotez 1a: "Kendilerini özgür olarak tanımlayan bireylerin mutluluk seviyesinin daha yüksek olması beklenilmektedir". DDA'da yer alan "Hayatınızın nasıl şekilleneceği konusunda ne kadar özgür seçim ve kontrole sahip olduğunuzu hissediyorsunuz?" sorusu bu değişkeni ölçmek için seçilmiştir. Hiç özgür seçim ve kontrole sahip olmamak (1)'den; Tamamen kontrole sahip olmak (10)'a doğru kodlanmıştır. Türkiye ortalaması 6,65 çıkmıştır. Bu yüzden regresyon modelinde bu bağımsız değişkenin kat sayısının pozitif olması beklenilmektedir. Bu değişkeni ölçmek için DDA'da "Hangisi sizin için önemlidir: özgürlük vs. güvenlik" sorusu da seçilmiştir. Özgürlük (1), Güvenlik ise (2) olarak kodlanmıştır. Hipotezimize göre bu değişkenin kat sayısı negatif olarak beklenilmektedir.

Hipotez 1b: "Yaşadıkları toplumun demokrasi seviyesini yüksek değerlendiren bireylerin mutlu olma durumlarının daha yüksek olması beklenilmektedir". DDA'daki "Bu ülke bugün ne kadar demokratik olarak yönetiliyor?" sorusu bu değişkenin etkisini ölçmek için seçilmiştir. 'Hiç demokratik değil' (1)'den, 'Tamamen demokratik' (10)'a doğru kodlanmıştır. Bu bağımsız değişkenin kat sayısının regresyon modelinde pozitif olması beklenilmektedir.

Hipotez 2: "Bireylerin kurumlara güveni arttıkça, mutluluk seviyelerinin artması beklenmektedir". Bu değişken için siyasal sisteme ve bireylerin birbirine güvenini de ölçmeyi sağlayabilen 'Adalet sistemine/ mahkemelere güven' sorusu seçilmiştir. Cevaplar 'çok güveniyorum' (1)'den, 'Hiç güvenmiyorum' (4)'e doğru kodlanmıştır. Bu yüzden 'güven' değişkeninin kat sayısının negatif çıkması beklenilmektedir.

Hipotez 3: "Ekonomik durumdan memnun olanların, mutluluk seviyesinin daha yüksek olması beklenilmektedir". Bu değişkeni ölçmek için "finansal durumunuzdan ne kadar memnunsunuz?" sorusu seçilmiştir. 'Hiç memnun değilim' (1)'den, 'Çok memnunum' (10)'a doğru kodlanmıştır. Regresyon modelinde ekonomik memnuniyet değişkeninin kat sayısının pozitif çıkması beklenilmektedir.

**İçsel şanslar:** Yaşam sanatı (kendine zaman ayırma); Bilgi (eğitim seviyesi); Fiziksel sağlık

Hipotez 4: "Boş zamana daha fazla değer verenler ortalama olarak daha mutludur ve daha yüksek yaşam memnuniyetine sahiptirler". DDA'da bu değişken "günlük hayatında bireyin boş zamanlarına verdiği değer" olarak sorulmuş ve 4 kategoride cevaplanmıştır. Çok önem veriyorum (1)'den; Hiç önem vermiyorum (4)'e doğru kodlanmıştır. Bu yüzden regresyon modelinde bu değişkenin kat sayısının negatif çıkması, hipotezimizi destekleyecektir.

Hipotez 5: "Eğitim seviyesi daha yüksek bireylerin mutluluk seviyesinin daha yüksek olması beklenilmektedir". DDA'da 3 kategoride birleştirilen bu değişken, düşük (1); orta (2); yüksek (3) olarak kodlanmıştır. Regresyon modelimizde bu değişkenin kat sayısının pozitif çıkması beklenmektedir.

Hipotez 6: "Kendini sağlıklı olarak tanımlayan bireylerin mutluluk seviyesinin daha yüksek olması beklenilmektedir". DDA'da 5 kategoride cevaplanan bu değişkende, sağlık durumunu çok iyi olarak belirtenler (1)'den; çok kötü olarak belirtenler (5)'e doğru kodlanmıştır. Dolayısıyla regresyon modelinde bu bağımsız değişkenin kat sayısının negatif çıkması, hipotezimizde beklenen durumdur.

**Dışsal ve içsel sonuç:** Onaylanma

Hipotez 7: "Bireyin hayatında onaylanma ve takdir görme arttıkça, kendini daha mutlu tanımlamasının artması beklenilmektedir". Onaylanma değişkeni, DDA'da yer alan "Hayatımın en önemli hedeflerinden biri anne ve babamı gururlandırmaktır" sorusu üzerinden değerlendirilecektir. Ankette cevaplar 'kesinlikle katılıyorum' (1)'den, 'kesinlikle katılmıyorum' (4)'e doğru kodlanmıştır. Bu argümana katılımcıların %49,9'u tamamen katılıyorum ve %38,6'sı katılıyorum (toplam %88,5) demiştir. Bu değişkeni ölçmek için ayrıca gelecekte beklediğiniz değişimler açısından "Otoriteye saygıyı nasıl değerlendirdikleri" sorusu da eklenilmiştir. Burada 'iyi bir şey' (1); çok ilgilenmiyorum (2); 'kötü bir şey' seçeneği ise (3) olarak kodlanmıştır. Ancak, iki değer de SPSS veri setinde ters kodlandığı için, bu değişkenlerin kat sayısının negatif olması beklenilmektedir.

### 3.1. Bulgular

Tablo 2'de yer alan değerler, oluşturulan İkili Lojistik Regresyon Modelinin bağımlı değişkeni (Mutlu olma/olmama durumu) açıklamada anlamlı olduğunu belirtmektedir.

Tablo 2. Denklemdaki Değişkenler

|       | B    | S.S  | Wald    | df | Sig. | Exp(B) |
|-------|------|------|---------|----|------|--------|
| Sabit | ,549 | ,044 | 158,995 | 1  | ,000 | 1,731  |

Bağımsız değişkenler arasındaki korelasyonu gösteren Tablo 3'e göre, katılımcıların özgür seçimleri/hayatları üzerindeki kontrollerini en fazla etkileyen unsur finansal tatminleridir. Bunu sağlık durumlarının iyi olması ve yaşadıkları ülkenin demokrasi seviyesini yüksek tanımlamaları takip etmektedir. Diğer bir deyişle, özgür olma hissi, iç ve dış faktörlerin birlikte değerlendirilmesidir. Ülkenin demokrasi seviyesinin olumlu algılanmasında ise 'yargıya duyulan güven' öncelikli unsur olarak dikkat çekmektedir. Bu durum 'siyasi gelişme-ekonomik gelişme- kurumlara güven' üzerine siyaset bilimi alanında yer alan önemli çalışmalarla uyum göstermektedir<sup>9</sup>. İlgili çekici şekilde, ailelerini gururlandırmayı hayatlarının en önemli amacı olarak tanımlayanlar, yargıya daha az güven duyduğunu belirten ve 'boş zamanın' günlük hayatlarında daha az önemli olduğunu belirten katılımcılardır. Bireylerin yaşamdan keyif alma sanatı azaldıkça (iç şans) ve kurumlara/topluma güveni zayıfladıkça (dış şans), mutluluğu ve onayı rasyonel akılla değil, geleneksel düzeyde aileden beledikleri göze çarpmaktadır. Beklenildiği üzere, katılımcıların eğitim seviyesi arttıkça ve 'özgürlük' öncelikli tercihleri oldukça, 'otoriteye saygıyı' olumlamları azalmaktadır.

Tablo 3. Korelasyon Matrisi

|                                        | Sabit | S251         | S70          | S50          | S3           | S275R        | S47         | S27   | S150        | S45   | S48          |
|----------------------------------------|-------|--------------|--------------|--------------|--------------|--------------|-------------|-------|-------------|-------|--------------|
| Sabit                                  | 1,000 | -,305        | -,341        | -,301        | -,258        | -,218        | -,420       | -,191 | -,358       | -,281 | -,351        |
| Özgür seçim/kontrol (S48)              | -,351 | <b>-,127</b> | -,029        | <b>-,212</b> | ,097         | -,006        | <b>,143</b> | ,076  | ,021        | -,007 | 1,000        |
| <b>Özgürlük vs. Güvenlik (S150)</b>    | -,358 | <b>-,127</b> | ,053         | ,018         | ,034         | -,011        | -,073       | -,009 | 1,000       | ,079  | ,021         |
| <b>Ülkenin demokrasi algısı (S251)</b> | -,305 | 1,000        | <b>,299</b>  | <b>-,156</b> | -,039        | ,062         | -,001       | ,027  | -,127       | ,077  | -,127        |
| Adalet güven (S70)                     | -,341 | <b>,299</b>  | 1,000        | ,041         | -,027        | -,040        | -,056       | -,088 | ,053        | -,081 | -,029        |
| Finansal memnuniyet (S50)              | -,301 | <b>-,156</b> | ,041         | 1,000        | -,012        | -,114        | <b>,179</b> | -,075 | ,018        | ,060  | <b>-,212</b> |
| <b>Boş zamana verilen önem (S3)</b>    | -,258 | -,039        | -,027        | -,012        | 1,000        | ,068         | -,048       | -,094 | ,034        | -,056 | ,097         |
| Eğitim seviyesi (S275R)                | -,218 | ,062         | -,040        | <b>-,114</b> | ,068         | 1,000        | ,087        | -,020 | -,011       | -,098 | -,006        |
| <b>Sağlık durumu (S47)</b>             | -,420 | -,001        | -,056        | <b>,179</b>  | -,048        | ,087         | 1,000       | -,033 | -,073       | -,029 | <b>,143</b>  |
| Aileyi gururlandırma (S27)             | -,191 | ,027         | <b>-,088</b> | -,075        | <b>-,094</b> | -,020        | -,033       | 1,000 | -,009       | -,019 | ,076         |
| <b>Otoriteye Saygı (S45)</b>           | -,281 | ,077         | -,081        | ,060         | -,056        | <b>-,098</b> | -,029       | -,019 | <b>,079</b> | 1,000 | -,007        |

Tablo 4. İkili Logit Regresyon Modeli

|                                 | B (kat sayı) | S.S. | Wald   | df | Sig.        | Exp(B) | 95% Güven Aralığı<br>EXP(B)<br>Alt Üst |
|---------------------------------|--------------|------|--------|----|-------------|--------|----------------------------------------|
| Özgür seçim/kontrol             | -,026        | ,023 | 1,304  | 1  | ,254        | ,974   | ,932 1,019                             |
| <b>Özgürlük vs. Güvenlik</b>    | ,347         | ,093 | 13,965 | 1  | <b>,000</b> | 1,414  | 1,179 1,696                            |
| <b>Ülkenin demokrasi algısı</b> | ,046         | ,022 | 4,532  | 1  | <b>,033</b> | 1,047  | 1,004 1,093                            |
| Adalet güven                    | ,049         | ,058 | ,715   | 1  | ,398        | 1,050  | ,938 1,175                             |
| Finansal memnuniyet             | ,035         | ,026 | 1,784  | 1  | ,182        | 1,036  | ,984 1,090                             |
| <b>Boş zamana verilen önem</b>  | ,149         | ,073 | 4,199  | 1  | <b>,040</b> | 1,160  | 1,007 1,338                            |
| Eğitim seviyesi                 | -,089        | ,049 | 3,333  | 1  | ,068        | ,915   | ,831 1,007                             |
| <b>Sağlık durumu</b>            | ,164         | ,065 | 6,302  | 1  | <b>,012</b> | 1,178  | 1,037 1,340                            |
| Aileyi gururlandırma            | ,070         | ,064 | 1,204  | 1  | ,273        | 1,072  | ,946 1,215                             |
| <b>Otoriteye Saygı</b>          | ,139         | ,065 | 4,629  | 1  | <b>,031</b> | 1,149  | 1,012 1,304                            |
| Sabit                           | -1,177       | ,398 | 8,722  | 1  | ,003        | ,308   |                                        |

Bağımlı değişken: Mutlu olma

<sup>9</sup> Modernleşme teorisi üzerine bkz. Daron Acemoğlu Ulusların Çöküşü; Huntington Siyasal Gelişme ve Çürüme 1965; Prezeworksi Market and Democracy 2001.

Tablo 4'te, regresyon modelinde bağımlı değişken üzerinde %95 güven aralığında anlamlı etkisi olan bağımsız değişkenler koyu renk ile belirtilmiştir. Bu istatistiksel modele göre, katılımcıların yaşadıkları ülkenin demokrasi seviyesini yüksek olarak değerlendirmeleri arttıkça, kendilerini mutlu olarak ifade etme olasılıkları da artmaktadır (H1b). Beklenildiği üzere gündelik hayatlarında kendilerine ait boş zamana önem veren bireylerin (H4) ve sağlık durumunu iyi olarak ifade eden katılımcıların (H6) mutlu olma olasılığı daha fazladır. Tablo 1'de sunulduğu üzere, Türkiye'deki katılımcıların önemli bir bölümü güvenlik halini özgürlüğe tercih ettiğini belirtmiştir, yine kendini mutlu olarak ifade edenlerin yaklaşık %63'ü güvenliği öncelikli seçmiştir. Diğer bir deyişle, bireylerin özgürlüğü öncelemeleri arttıkça, mutlu olma olasılıklarının artacağını öne süren hipotez (H1a) yanlışlanmıştır. Bu duruma paralel olarak, mutlu olma durumunu etkileyen en önemli faktör regresyon modelinde 'güvenlik' çıkmıştır. Bu sonuç Inglehart-Welzel'in değerler denklemindeki Müslüman halkların kümelenildiği konum ile Marar'ın Doğu toplumları için öne sürdüğü argümanlarla uyumludur. Diğer yandan Türkiye'deki katılımcıları diğer Doğu toplumlarından ayıran unsur 'otoriteye saygı' faktöründe (H7) ortaya çıkmaktadır. Güvenlik bir temel ihtiyaç olarak görülmüşken, kendilerini mutlu olarak ifade edenlerin otoriteye saygıyı idealleştirmedikleri göze çarpmaktadır. Bu hipotezimiz de yanlışlanmıştır.

Literatürdeki önceki çalışmalarla benzer şekilde eğitim seviyesi arttıkça, bireylerin mutlu olma olasılıklarının azaldığı gözlemlenmiş, ancak finansal tatmin ve kurumlara güven faktörlerinde de olduğu gibi bu ilişki anlamlı çıkmamıştır. Her ne kadar yine istatistiksel olarak anlamlı etkileri görülmesine de regresyon modeline göre kendini mutlu olarak ifade eden kişilerde, kendi hayatlarında tam kontrole sahip olması ve ailelerini onurlandırmayı değişkenleri ile olumsuz ilişki olduğu göze çarpmaktadır.

### Sonuç ve Değerlendirme

Ziyad Marar, Mutluluk Paradoksu isimli eserinde insanın diğer insanlar ile olan ilişkilerinin mutluluk üzerinde önemli bir etkisinin olduğuna dikkat çekmiştir. İnsanın diğer insanlarla bağlantı kurma ve onların takdirini görme ihtiyacını onaylama, diğer insanlardan bağımsız olma ve kendi arzularının peşinde koşma ihtiyacını ise özgürlük olarak nitelendiren Marar, bu iki ihtiyacın aynı anda tatmin edilmesinin mümkün olmadığını öne sürmüştür. Mutluluğu ulaşılmaz hale getiren bu paradoks incelenirken dikkat edilmesi gereken üç husus vardır. Bunların ilki, insan ilişkilerinin mutluluk üzerinde etki sahibi olan unsurlardan yalnızca biri oluşudur. Marar sağlık, finansal durum ve benzeri diğer unsurları bilinçli bir şekilde incelemesinin dışında bırakmıştır. Diğer bir önemli husus, Marar'ın paradoksunun çoğunlukla birey-birey ve kısmen birey-toplum ilişkilerine odaklanıyor oluşudur. Oysa özgürlüğün ve onaylama mekanizmalarının siyasetin ayrılmaz bir parçası olduğu ve içinde bulunduğu siyasal ortamın da bireyin mutluluğunda belirleyici bir etken olarak kabul edilmesi gerektiği söylenebilir. Üçüncü husus ise Marar'ın mutluluk paradoksunun modern Batı toplumuna has olduğunu iddia etmesidir. Özgürlük arayışının diğer toplumlarda var olmadığı veya hiç değilse onaylanma ihtiyacı kadar önem taşımadığı iddiası sorgulanmaya açıktır.

Çalışmanın teorik çerçevesi, yukarıda sıralanan hususlar dikkate alarak oluşturulmuştur. İnsan ilişkilerinin mutluluk üzerinde ne kadar etki sahibi olduğunun tespit edilebilmesi için Veenhoven'ın mutluluğun ölçümünde hem içsel hem dışsal şartları dikkate alan yaklaşımından faydalanılmıştır. Böylece mutluluk üzerinde etkisi olan diğer unsurlar da incelemeye dahil edilebilmiştir. Siyasi koşulların insan mutluluğu üzerindeki etkisini ölçebilmek için ise temel siyaset felsefesi metinleri üzerinde bir inceleme yapılmış ve mutluluk paradoksuna siyasi bir boyut kazandırılmıştır. Yapılan incelemenin neticesinde bireyin sahip olduğu hakları yeterli görüp görmemesi ve yönetimi meşru bulup bulmaması gibi durumların da mutluluk üzerinde etkili olabileceği öne sürülmüştür. Marar'ın mutluluk paradoksunun modern Batı toplumuna has olduğuna yönelik iddiası ise Batı toplumuna ne ölçüde ait olduğu tartışmalı olan Türkiye örneği üzerinden incelenmiştir. Türkiye'de yapılan mutluluk çalışmalarının içsel ve sosyal unsurlara yeterince odaklanmıyor oluşu, bu çalışmaya literatüre katkıda bulunma fırsatı vermiştir.

Mutluluğu etkileyen faktörler arasındaki ilişkilerin analizi göstermiştir ki, bireylerin yaşamdan keyif alma kapasitesi azaldıkça (iç şans) ve kurumlara/topluma duydukları güven zayıfladıkça (dış şans), mutluluk ve toplumsal onay beklentilerini rasyonel temellerden ziyade daha geleneksel bir çerçevede, özellikle aile üzerinden kurmaktadır. Eğitim düzeyinin yükselmesi ve 'özgürlük' odaklı tercihlerin güçlenmesi ise, beklendiği gibi, 'otoriteye saygı'ya yönelik olumlu tutumların zayıflamasıyla ilişkilidir. Bununla birlikte, hayatlarının en önemli amacı olarak ailelerini gururlandırmayı gören katılımcıların, yargıya duydukları güvenin daha düşük olduğu ve 'boş zaman'a gündelik yaşamlarında daha az değer attiklikleri dikkat çekmektedir.

Ayrıca, Dünya Değerler Anketi veri tabanından yararlanılarak hazırladığımız ikili logit regresyon modelinde, katılımcıların yaşadıkları ülkenin demokrasi düzeyini yüksek değerlendirme eğilimleri arttıkça, kendilerini mutlu olarak tanımlama olasılıklarının da yükseldiği görülmektedir. Benzer biçimde, gündelik yaşamda 'boş zaman'a önem veren ve sağlık durumunu iyi olarak ifade eden bireylerin daha yüksek mutluluk düzeyine sahip oldukları tespit edilmiştir. Tablo 1'in ortaya koyduğu üzere, Türkiye'deki katılımcıların önemli bir kısmı güvenliği özgürlüğe tercih etmektedir; nitekim kendisini mutlu

olarak tanımlayanların yaklaşık %63'ü de güvenliği öncelikli görmektedir. Bu bulgu, özgürlüğün öncelenmesinin mutluluğu artıracaklarını savunan Marar'ın argümanı ile örtüşmemekte, aksine onu sorgulatmaktadır. Bu doğrultuda, regresyon analizinde mutluluğu en güçlü biçimde açıklayan değişkenin 'güvenlik' olması da dikkat çekicidir.

Bu sonuçlar, Inglehart ve Welzel tarafından geliştirilen değerler yaklaşımında Müslüman toplumların konumlandırıldığı çerçeveye ve Marar'ın Doğu toplumlarına ilişkin ileri sürdüğü tezlerle büyük ölçüde uyumludur. Bununla birlikte, Türkiye örneğinde ayırt edici unsurun 'otoriteye saygı' değişkeninde ortaya çıktığı görülmektedir. Güvenlik temel bir ihtiyaç olarak ön plana çıkarken, kendisini mutlu olarak tanımlayan bireylerin 'otoriteye saygı'yı idealize etmedikleri anlaşılmaktadır.

Regresyon modeli Türkiye'nin modern Batı toplumundan farklı özellikler taşıdığını göstermiştir. Modele göre Türkiye'de toplum özgürlüğü mutluluğun birincil koşulu olarak görmemektedir. İnsanların çoğunun eşitliği ve güvenliği özgürlükten daha önemli görmesi, bunlar sağlayacak olan otoriteye daha fazla yetki vermeye yatkın olduğunu (veya bir başka deyişle bu otoritenin sahibini meşru kabul ettiğini) göstermektedir. Bununla birlikte, toplumun özgürlüğe değer vermediğini ve bütünüyle otoriteye bağımlı olduğunu söylemek doğru olmayacaktır. Zira veriler toplumun, Marar'ın Batılı olmayan toplumlardan olan beklentisinin aksine, insan ilişkilerinde mutluluğun kaynağını yalnızca onaylamada bulmamaktadır. Model Türkiye'ye yaşayan insanların büyük bir bölümü için ülkenin demokratik bir şekilde yönetilmesinin önemli olduğunu göstermektedir. Bu durum bireyin yönetimin meşru olduğunu düşünmesi ile mutluluğu arasında anlamlı bir ilişkinin olduğunu göstermektedir. Kayıtsız devlet otoritesine itaatin insanların büyük bir bölümü tarafından kabul edilmemesinin de bu durumla bağlantılı olduğunu varsayılabilir.

Modelin finansal koşullar ve sağlık gibi maddiyat temelli unsurları da değerlendirmeye alması, bulguları daha anlaşılır kılmaktadır. Zira finansal açıdan iyi durumda olmak ve sağlıklı olmak bireyin hareket alanını genişleterek onu daha özgür kılmaktadır. Özgürlüğün insan ilişkileri ile doğrudan alakalı olmayan bu boyutu, Türkiye'de insanların özgürlüğe beklenenden daha çok değer vermesinin nedeni olarak kabul edilebilir. DDA verileri ile ölçülen özgürlüğün Marar'ın sosyal özgürlüğünden ibaret olmaması, paradoksun Türkiye'de geçerli olup olmadığını anlayabilmek için insanların onaylanmaya nasıl baktığını incelememizi gerektirmektedir. Güvenliğin mutluluk için özgürlükten daha büyük bir öneme sahip olması Marar'ın Doğu toplumlarına yönelik çıkarımlarını doğrular niteliktedir. Devlet kurumlarına güveni zayıf olan insanların aileyi bir onay makamı olarak görmeye daha yatkın oluşu ise Türkiye'de geleneksel topluma ait özelliklerin hala varlığını sürdürmeye devam ettiğini göstermektedir. O halde devlet otoritesine kayıtsız itaatin kabul görmemesi de yalnızca demokratik değerlere verilen önemden değil, kamu kurumlarına olan güvensizlikten kaynaklanıyor olabilir. Elde edilen bulguların çelişkili görünmesinin muhtemel nedeni, Türkiye'nin hem Doğu hem de Batı medeniyetlerine özgü değerleri paylaşıyor olmasıdır.

## Kaynakça

- Abramson, J. (2017). *Minerva'nın baykuşu: batı siyasi düşünce tarihi* (2 b.). (İ. Yıldız, Çev.) Ankara: Dipnot Yayınları.
- Aristoteles. (2013). *Politika*. (M. Temelli, Çev.) İstanbul: Ark Kitapları.
- Aristoteles. (2023). *Nikomakhos'a etik* (7 b.). (F. Akderin, Çev.) İstanbul: Say Yayınları.
- Bentham, J. (1838). *The works of Jeremy Bentham* (Cilt 2). Edinburgh: William Tait.
- Bentham, J. (1907). *An introduction to the principles of moral and legislation*. Oxford: Clarendon Press.
- Bentham, J. (2005). *A fragment on government*. (R. Harrison, Dü.) Cambridge: Cambridge University Press.
- Caner, A. (2016). Happiness and life satisfaction in Turkey in recent years. *Social Indicators Research*, 127(1), 361–399.
- Clark, A. E. & Oswald, A. J. (1996). Satisfaction and comparison income. *Journal of Public Economics*, LXI (1996), 359–381.
- Dağı, İ. D. (2005). Transformation of Islamic political identity in turkey: rethinking the west and westernization. *Turkish Studies*, 6(1), 21–37.
- Declaration of the rights of man and of the citizen. (1789, Ağustos 26). [[https://avalon.law.yale.edu/18th\\_century/rightsof.asp](https://avalon.law.yale.edu/18th_century/rightsof.asp)] Erişim 21 Nisan, 2025.
- Di Pietro, W.R. (2009). Happiness and economic progress a perspetcie", *Business Renaissance Quarterly*, 4 (4), 81-92.
- Dudley, D. R. (1937). *A history of cynicism: from diogenes to 6th century A.D.* London: Methuen Publishing.
- Easterlin, R. A. (1974). Does economic growth improve the human lot? some empirical evidence, in: David, P. A. and Melvin, W. R. (eds.) *Nations and Households in Economic Growth*. Stanford University Press, Palo Alto, Ca., 98-125.

- Erdoğan, E. & Uyan-Semerci, P. (2018). *Dimensions of polarization in Turkey*. Istanbul Bilgi University Center for Migration Research.
- Farabi. (2017). *İdeal devlet*. (A. Arslan, Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Farabi. (2018). *Mutluluğun kazanılması* (2 b.). (A. Arslan, Çev.) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Hobbes, T. (1998). *Leviathan*. (J. C. Gaskin, Dü.) Oxford: Oxford University Press.
- Hu, J. (2023). Research on the relationship between income and happiness: from the perspective of economics. *Frontiers in Business, Economics and Management*, 7(1), 193-195.
- Inglehart, R. & Welzel, C. (2005). *Modernization, cultural change, and democracy: the human development sequence*. New York: Cambridge University Press.
- Kant, I. (1991). *The metaphysics of morals*. (M. Gregor, Dü.) Cambridge: Cambridge University Press.
- Kızılgöl, Ö., & Öndes, H. (2020). 2009- 2019 Döneminde Türkiye'de bireylerin mutluluk düzeylerinin incelenmesi. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 18(4), 73-90.
- Laertios, D. (2007). *Ünlü filozofların yaşamları ve öğretileri* (3 b.). (D. Laertios, Çev.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Locke, J. (1980). *Second treatise of government*. (C. B. Macpherson, Dü.) Cambridge: Hackett Publishing Company.
- Long, A., & Sedley, D. (1987). *The Hellenistic philosophers volume 1: translations of the principal sources with philosophical commentary*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Machiavelli, N. (2008). *The prince*. (J. B. Atkinson, Çev.) Indianapolis: Hackett Publishing Company Inc.
- Marar, Z. (2004). *Mutluluk paradoksu: özgürlük ve onaylanma*. (S. Çağlayan, Çev.) İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Mill, J. S. (2009). *Considerations on the representative government*. The Floating Press.
- Mill, J. S. (2018). *On liberty*. Arcturus Publishing Limited.
- Patterson, C. P. (1948). *The evolution of constitutionalism*. Minnesota Law Review, 32(5), 427-457.
- Plagnol, A.C., Easterlin, (2008). R.A. Aspirations, attainments, and satisfaction: life cycle differences between american women and men. *Journal of Happiness Studies* 9, 601-619.
- Platon. (2017). *Gorgias*. (M. Rifat, & S. Rifat, Çev.) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Platon. (2018). *Devlet* (35 b.). (S. Eyüboğlu, & M. A. Cimcoz, Çev.) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Rousseau, J. J. (1993). *The social contract*. (C. Betts, Dü.) Oxford: Oxford University Press.
- Savran, G. (1987). *Sivil toplum ve ötesi: Rousseau, Hegel, Marx*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Selim, S. (2008). Türkiye'de bireysel mutluluk kaynağı olan değerler üzerine bir analiz: multinomial logit model. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(3): 345-358.
- Şeker, M. (2010). Mutluluk ekonomisi. *İktisat Fakültesi Sosyoloji Konferansları*, 39. Seri, İstanbul, ss.115- 134.
- Tannenbaum, D. G. (2018). *Siyasi düşünce tarihi: filozoflar ve fikirleri* (11 b.). (Ö. Orhan, Çev.) Ankara: BB101.
- United States. (1776, Temmuz 4). *The declaration of independence*. [https://www.archives.gov/founding-docs/declaration-transcript] Erişim 22 Nisan, 2025.
- Veenhoven, R. (1984). *Data-book of happiness: a complementary reference work to 'conditions of happiness'*, Springer Publishing.
- Veenhoven, R. (2000). The four qualities of life: ordering concepts and measures of the good life. *Journal of Happiness Studies*, 1, 1-39.
- Wang, S. (2009). *Aquinas and Sartre: on freedom, personal identity, and the possibility of happiness*. Catholic University of America Press.
- Weber, M. (1946). *From Max Weber: essays in sociology*. (H. Gerth, & C. Mills, Dü) New York: Oxford University Press.
- Weber, M. (1978). *Economy and society: an outline of interpretive sociology*. (G. Roth, & C. Wittich, Dü) London: University of California Press.
- Welzel, C. (2014). *Freedom rising: human empowerment and the quest for emancipation*. Cambridge University Press.

## Extended Abstract

### Aim and Scope

From Ancient Greece to the present, philosophers have tried to answer the question “What is happiness?” In doing so, they have started to question the very nature of the concept of ‘happiness’. During this investigation, some people have found happiness in ethical behaviours that make someone a good person. Others have found it in beliefs that focus on spirituality. And some have found it in pursuing worldly desires that are just about feeling good. The fact that humans are beings who live within society has also led some thinkers to regard relationships with other individuals and with society at large as significant components of happiness. In this context, some theorists have argued that as a person becomes more free, they become happier. Others have highlighted the importance of social contracts that link an individual's actions to the approval of others.

In his book *The Happiness Paradox*, Ziyad Marar argued that modern humans can never truly attain happiness. He attributes this to humanity's inherently contradictory motivations: the desire for freedom and the desire for approval. Both of these motivations relate to one's interactions with others. The individual's need to act independently expands the realm of freedom, whereas the need to gain approval constrains it. The tension between these two desires and its impact on human happiness is a topic worthy of investigation. This article therefore examines this phenomenon through the case of Türkiye.

Türkiye is a developing country with a population of approximately 85 million. Although it is a member of the OECD, its average life satisfaction falls below the OECD average. In European rankings, it stands just above Ukraine—which is currently at war—and according to the World Values Survey, the proportion of participants in Türkiye who described themselves as “very happy” fell from 51 % in the 1991–1994 period to 22.3 %—the lowest value of all survey waves—in the most recent wave covering 2017–2022. This decline in happiness may be influenced not only by material factors such as economic crisis, subsistence difficulties, migration, and conflicts in neighboring regions, but also by normative values such as trust in institutions and justice, freedom, equality, and civil rights. It is possible to examine these normative values in relation to freedom and approval within the framework of the happiness paradox. Yet studies on ‘happiness’ in Türkiye—most of which rely on survey data—tend to evaluate happiness primarily in terms of material and physical conditions such as income, quality of life, and health. While the contribution of research highlighting that perceiving oneself within a higher income bracket correlates with greater happiness and life satisfaction cannot be denied, it is also fair to say that the influence of human relationships on happiness has been significantly neglected in these studies.

This study, which addresses the concept of happiness within the framework of Marar's paradox and incorporates other theoretical discussions, aims to identify, through quantitative data analysis, the impact of human relationships on happiness in addition to material conditions.

### Methods

First section of the paper examines how the concepts of freedom and approval have been situated within traditional political thought. That same literature review also addresses how happiness was perceived in the pre-modern era and how these concepts evolved during the development of modern political thought. The second section reviews other studies on happiness in Türkiye and briefly analyzes their findings. In the third section, a regression model is constructed using data from the World Values Survey, and the analysis of both material conditions and abstract values affecting happiness levels in Türkiye is presented. In this section, the independent variables are selected based on Veenhoven's classification of external ‘opportunities’ (social, ecological, economic factors) and internal ‘opportunities’ (art of living, knowledge, and health).

In the quantitative analysis underpinning our study, questions from the 7th wave (2018) of the World Values Survey were used to measure whether people value freedom or approval more highly. Measuring freedom proved relatively straightforward through survey questions that explicitly addressed this concept. To measure approval, we examined individuals' trust in and attitudes toward society and the state, using paired-choice items such as “Freedom or equality?” and “Freedom or security?” as proxies for approval versus autonomy. Similarly, items contrasting social order preservation and freedom of expression were employed to capture societal expectations.

### Findings

The resulting data indicate, according to the Inglehart-Welzel value dimensions, that Turkish society prioritizes traditional and survival values. It appears that ‘freedom’ and ‘agency/participation’ may lose importance in Türkiye when weighed against other needs. According to the statistical model developed, the likelihood of respondents expressing themselves as happy increases in tandem with their assessment of the level of democracy in their country. A significant proportion of participants in Türkiye indicated a preference for security over freedom; among those who described themselves as happy,

approximately 63 % chose security as their priority. In other words, as individuals' prioritization of freedom increases, their likelihood of reporting happiness does not. Correspondingly, 'security' emerges as the most significant factor influencing happiness in the regression model. These findings align both with Inglehart-Welzel's placement of Muslim populations on the value dimension and with Marar's arguments regarding Eastern societies. On the other hand, Turkish participants differ from other Eastern societies in the model with respect to the factor of 'respect for authority': while security is considered a fundamental need, those expressing happiness do not idealize respect for authority.

## **Conclusion**

In conclusion, this study makes three primary contributions to the literature. First, it historically addresses the conceptual foundations that have been overlooked in empirical research. Second, in its data analysis of the happiness scale, it incorporates not only material and physical conditions but also abstract values such as freedom, obedience, legitimacy, civil rights, and democracy drawn from theoretical literature—thus integrating theory and data analysis. Finally, it provides an evaluation of Marar's thesis regarding Western societies using Turkish data.